МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА
Факультет економіки і підприємництва

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Допущено до захисту
“_____” _____ 2023 р.
Зав. кафедри, д.е.н., доцент
_____ **Прокопчук О.Т.**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Виконав – студент 2 курсу,
групи 21 м-ф
освітньої програми «Фінанси, банківська справа та страхування»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
ІВАНЮК Микола Іванович

Науковий керівник – к.е.н., доцент
Улянич Юлія Василівна

Умань 2023

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ САДІВНИЦТВА

Факультет економіки і підприємництва
Кафедра_____
Освітня програма_____
Спеціальність_____
(код, назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри

_____
(підпис) (ініціали, прізвище)
“ ” _____ _____
2022р.

ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

Студенту _____
(прізвище, ім’я, по батькові)
1. Тема проекту _____
_____
керівник роботи _____
(прізвище, ім’я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
затверджені наказом по університету від “___”_____20__ року №_____
2. Строк подання студентом роботи _____
3. Вихідні дані до роботи _____
_____
_____
_____
_____
4. Перелік питань, які потрібно розробити
_____
_____
_____
_____
_____
_____
5. Перелік графічного матеріалу
_____
_____
_____

6. Консультанти розділів роботи

Реферат

на кваліфікаційну роботу магістра

«СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ»

студента факультету економіки і підприємництва
Уманського національного університету садівництва
(спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування,
освітній рівень «Магістр»)
Іванюка Миколи Івановича

Сучасна система страхових відносин відіграє надзвичайно важливу роль у світовій економіці. На світовому ринку страхових послуг відбувається перерозподіл ризиків, створюються умови для підвищення рівня соціальної сфери з одночасним зниженням навантаження на державні фінанси. Крім того, на страховому ринку сконцентровані значні інвестиційні ресурси як в рамках національних економік, так і в міжнародному масштабі. Актуальність вибраної теми полягає у тому, що у будь-якому сучасному громадянському суспільстві існує і розвивається страхування життя. У розвинених країнах воно є невід'ємною частиною суспільства.

Загальний обсяг роботи складає 46 сторінок друкованого тексту. Робота містить 4 таблиці, 17 рисунків. Кількість використаних джерел складає 46 найменувань.

Мета роботи: поглиблення теоретичних основ становлення та розвитку страхування життя в Україні, аналіз сучасних тенденцій страхового ринку, особливостей функціонування ринку страхування життя в Україні та вдосконалення практичних рекомендацій щодо його потенціалу розвитку.

Перший розділ роботи – теоретичний. В ньому розкриваються теоретичні основи страхування життя.

Другий розділ – практичний. В ньому розглянуто рівень розвитку страхового сегменту фінансового ринку та досліджено собливості функціонування ринку страхування життя в Україні

Третій розділ кваліфікаційної роботи містить пропозиції щодо подальшого потенціалу розвитку страхування життя в Україні.

Анотація

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню теоретичних, методичних та практичних проблем розвитку страхування життя в Україні. В роботі досліджено особливості роботи страхового сегменту фінансового ринку, здійснено аналіз ринку страхування життя України, запропоновано напрями подальшого розвитку страхування життя в Україні.

Ключові слова: *страхування, страхування життя, страхова премія, страхова виплати, страховик, страховий ринок, страхувальник, страхова система, розвиток.*

Summary

The qualification work is devoted to the study of theoretical, methodical and practical problems of the development of life insurance in Ukraine. The paper examines the peculiarities of the insurance segment of the financial market, analyzes the life insurance market of Ukraine, and suggests directions for the further development of life insurance in Ukraine.

Key words: *insurance, life insurance, insurance premium, insurance payments, insurer, insurance market, insured, insurance system, development.*

ЗМІСТ

ВСТУП……6

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ……..…8

РОЗДІЛ ІІ. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ …….……...……...17

2.1. Рівень розвитку страхового сегменту фінансового ринку…….17

2.2. Особливості функціонування ринку страхування життя в Україні …….27

РОЗДІЛ ІІІ. ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ.……...…….33

ВИСНОВКИ……...40

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….42

ВСТУП

Страхування життя в сучасному світі є специфічною галуззю, що, з одного боку, забезпечує задоволення широкого спектру потреб клієнтів, зокрема накопичення коштів, отримання інвестиційного прибутку, пенсійне забезпечення, медичне обслуговування, оплата освіти дітей та ін. Різновиди визначених страхових послуг пов'язані з можливістю виникнення ризикових подій, що можуть впливати на життя, здоров'я та працездатність осіб. З іншого – це ринковий механізм інвестування національної економіки. Саме тому актуальними є дослідження сучасних тенденцій та визначення перспектив розвитку ринку страхування життя в Україні.

Дослідженню ринку страхування життя та пошуку можливостей його розвитку було присвячено багато наукових праць вітчизняних фахівців: Базилевича В., Гарматія Т., Говорушко Т., Залєтова О., Комадовської В., Осадця С., Пилипенка Н., Шумелди Я. та ін. Проте в умовах високого динамізму сучасного конкурентного середовища та фінансової нестабільності в Україні теоретикопрактичні питання даної проблематики потребують подальших досліджень.

Метою кваліфікаційної роботи є поглиблення теоретичних основ становлення та розвитку страхування життя в Україні, аналіз сучасних тенденцій страхового ринку, особливостей функціонування ринку страхування життя в Україні та вдосконалення практичних рекомендацій щодо його потенціалу розвитку.

Реалізація поставленої мети зумовила вирішення таких завдань:

– дослідити особливості роботи сучасного страхового ринку України;

– визначити зміст поняття страхування життя ;

– розглянути особливості функціонування ринку страхування життя в Україні;

–дослідити зарубіжний досвід функціонування страхування життя;

– виявити проблеми та розробити рекомендації щодо розвитку потенціалу страхування життя в Україні.

Об’єктом дослідження є страховий ринок України (сектор страхування життя).

Предметом дослідження – теоретичні та прикладні аспекти розвитку страхуваня життя в Україні, його основні проблеми та можливості.

Методи дослідження. В процесі дослідження використовувались загальнотеоретичні методи. При досліджені теоретичних основ страхування життя використано системний метод. При дослідженні рівня розвитку страхового сегменту фінансового ринку використано метод аналізу. За допомогою абстрактно-логічного методу – обґрунтовано і викладено висновки та пропозиції стосовно рекомендацій щодо розвитку потенціалу страхування життя в Україні.

Інформаційною базою кваліфікаційної роботи є праці вітчизняних і зарубіжних науковців, провідних вчених та практиків у сфері страхування та страхування життя.

РОЗДІЛ І. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ

Згідно із Законом України «Про страхування», «страхування - це вид цивільно-правових відносин щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб та юридичних осіб у разі настання певних подій (страхових випадків), визначених договором страхування або чинним законодавством, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати фізичними особами та юридичними особами страхових платежів (страхових внесків, страхових премій) та доходів від розміщення коштів цих фондів» [18].

Отже, страхування - це система економічних відносин, які виникають між тим, хто страхує (страховиком) і тим, кого страхують (страхувальником) для забезпечення захисту майнових інтересів страхувальника за допомогою сплати ним страхових премій до фондів спеціального призначення, звідки здійснюється відшкодування збитків під час настання страхових випадків [6].

Згідно ст. 6 Закону України «Про страхування» «страхування життя - це вид особистого страхування, який передбачає обов’язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, а також, якщо це передбачено договором страхування, у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та досягнення застрахованою особою визначеного договором віку.

Науковці визначають це поняття по-різному, а деякі навіть обґрунтовують необхідність його заміни. Зокрема, О. Залєтов пропонує замінити поняття «страхування життя» на термін «убезпечення життя» і визначити його як «діяльність страховика, яка направлена на матеріальне забезпечення у формі одноразової або періодично виплачуваної страхової суми певній фізичній особі (убезпеченому) або її вигодонабувачу, за рахунок сплати (одноразово або періодично) страхових внесків та доходу від управління страховиком коштами страхових резервів».

О. Фарат зі свого боку зазначає, що страхування життя – це «економічні відносини між надавачами і споживачами страхових послуг, в процесі реалізації яких, в обмін на страхові премії, останні отримують захист від фінансових наслідків настання одного або обох основних ризиків життя, а також, якщо це передбачено договором страхування – додаткового ризику життя» [30, с. 5].

Причиною виникнення відносин у сфері страхування життя є наявність страхового ризику втрати життя чи працездатності, виникнення фінансових проблем після досягнення пенсійного віку або інших непередбачуваних подій.

Страхування життя спрямоване на вирішення вищезазначених подій шляхом компенсації фінансових втрат. Виокремлення страхування життя від ризикового зумовлене наявністю у першому фундаментальних відмінностей та особливостей, а саме:

- всі угоди зі страхування життя укладаються на довготривалий період;

- ймовірність настання страхового випадку (смерті) зростає разом з віком страхувальника;

- страхування життя забезпечує не тільки покриття ризику, але й нагромадження коштів;

- найпоширенішим видом страхового покриття є фіксована сума;

- вартість життя або здоров’я не піддається грошовій оцінці, тому страхова сума визначається за згодою страховика та страхувальника [10].

Умови договору страхування життя можуть також передбачати обов’язок страховика здійснити страхову виплату у разі нещасного випадку, що стався із застрахованою особою, та хвороби застрахованої особи.

У разі, якщо при настанні страхового випадку передбачено регулярні послідовні довічні страхові виплати (страхування довічної пенсії), обов’язковим є передбачення у договорі страхування ризику смерті застрахованої особи протягом періоду між початком дії договору страхування та першою страховою виплатою з числа довічних страхових

виплат. В інших випадках передбачення ризику смерті застрахованої особи є обов’язковим протягом всього строку дії договору страхування життя» [6].

Суб'єктами страхування можуть бути: страховики, страхувальники, застраховані особи та, в разі смерті застрахованої особи, вигодонабувачі. Страхувальниками є фізичні та юридичні особи.

Застрахованими особами – фізичні особо з віком обмеженням або без нього. Страхувальниками осіб, які не досягли повноліття, можуть бути батьки, опікуни дитини або юридичні особи.

Договори страхування можна розділити на 2 групи.

Перша – це договори страхування життя (страхувальник і страхувальник - одна людина).

Друга - договори страхування сторонніх осіб (страхувальник та страхувальник - різні особи). Приклад: батьки страхують свого сина. Економічний зміст страхування життя розкривається через функції, які воно виконує. Основні функції страхування життя в умовах ринкової економіки наведено у таблиці 1.1

Особливістю страхування життя є те, що воно дозволяє страхувальникам або їхнім сім'ям отримувати фінансову допомогу у вигляді грошової компенсації та не передбачає відшкодування шкоди майну [9].

Існують численні проблеми зі страхуванням життя. Під час його впровадження дуже складно, зокрема, правильно оцінити ризики, прийняті на страхування. Таким чином, таке страхування в принципі пов'язане зі створенням можливого страхового капіталу, який лише приблизно відображає збиток, який може бути заподіяний в результаті страхового випадку. Ризики, що існують у страхуванні життя, пов'язані з невизначеністю їх тривалості для кожного страхувальника, рис 1.1.

Для страхування життя характерна обумовленість у визначенні страхової суми. Звичайно, ця сума не відповідає фактичним збиткам, які можуть настати у разі страхового випадку [10].

Таблиця 1.1

Основні функції страхування життя

Функції	Зміст функції
Ризикова	Передача страхувальником за певну плату страховій компанії матеріальної відповідальності за наслідки настання страхових ризиків (смерть особи, втрата працездатності).
Створення та використання страхових резервів	Формування фондів для їх перерозподілу на користь тих осіб, які постраждали через страхові випадки.
Превентивна	Забезпечення пониження страхового ризику за рахунок обмеження в договорі про виплати, якщо сталося самогубство, та випадків, які відбулися через стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Також, ця функція проявляється на етапі складання угоди, шляхом проведення медичного андерайтингу
Інвестиційна	Інвестування чітких страхових резервів в економіку країни
Функція заощадження	Страхові компанії зберігають та повертають кошти клієнтів. За рахунок щорічних внесків, особа може заощадити деяку суму коштів, яка необхідна для реалізації її планів у майбутньому (наприклад, пенсія, навчання дитини, купівля квартири тощо)
Функція створення доходу	Виплата страхувальникам доходу, отриманого страховиком з його інвестиційної діяльності.
Кредитна	Страхова компанія, з коштів страхових резервів, здійснює кредитування страхувальників в межах викупної суми за договором, а також іпотеку.
Функція збереження	Збереження коштів страхувальника, які необхідні для внеску страхових премій, шляхом скорочення витрат та сприяє довгостроковому фінансовому плануванню.

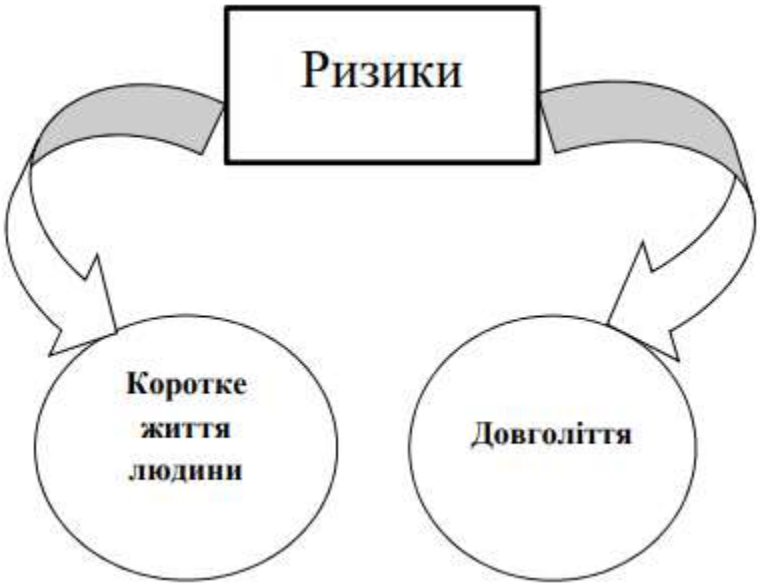

Рис. 1.1. Ризики, що існують у страхуванні життя

Страхування життя поділяється на капітальне та рентове (рис. 1.2)

Світова практика страхування поділяє страхування життя на капітальне та рентове.

- Страхування капіталу, у свою чергу, передбачає можливість укладення договорів страхування з умовою виплати певної суми протягом життя застрахованого за період (подію), визначений у договорі, або у випадку смерті. Страхування капіталу включає створення нового капіталу.
- Змішане страхування життя користується великим попитом у страхувальника, залежно від умов оплати, якщо страхувальник живе до визначеного періоду (віку) або помирає протягом строку дії договору страхування. У разі страхування ануїтету певна договірна частка виплачується страхувальнику у вигляді регулярних виплат і їх загальна сума залежить від тривалості його життя [11].

Рис.1.2. Форми та види страхування життя

Основні види страхування життя наведені в рис. 1.3: [12].

Важливим елементом функціонування страхових відносин є страховий договір (поліс). Предметом договору є майнові інтереси пов’язані з життям, здоров’ям, працездатністю та пенсійним забезпеченням. Загальні умови і порядок здійснення цього виду страхування визначаються правилами страхування, що встановлюються страховиком самостійно відповідно до вимог чинного законодавства.

Рис. 1.3 .Основні види страхування життя

Конкретні умови страхування визначаються при укладенні договору страхування.Аналізований вид страхування має дуже важливе значення для держави та суспільства. Адже резерви, що сформовані страховиками за рахунок внесків за договорами страхування життя, призначені виключно для виплат страхових сум, які відтерміновані у часі, і стають вагомим джерелом зростання інвестицій в економіку [31].

Таким чином, цей вид страхової діяльності забезпечує інвестування коштів у економіку на тривалий термін, а страховикам та страхувальникам –

додаткові доходи. При цьому інвестиційний потенціал страховиків, що надають послуги зі страхування життя, зростає із розширенням кола страхувальників.

Велика кількість ризиків для життя людини змусили страховиків, що займаються страхуванням життя, проявити гнучкість у товарній політиці та розробити широкий спектр страхових послуг, рис.1.4.

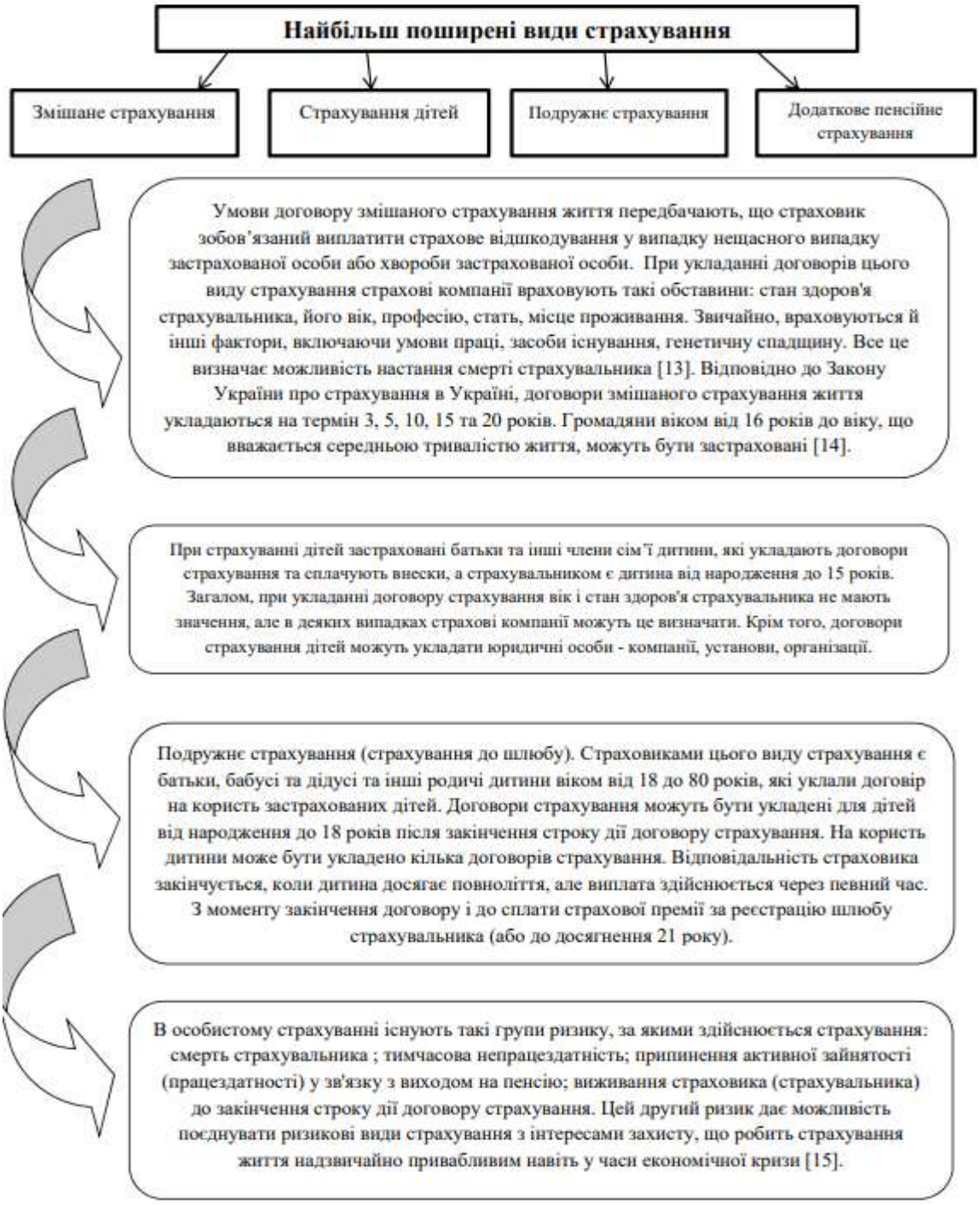

Рис. 1.4. Поширені види страхування

Ринок страхування життя в Україні почав своє становлення у 1996 році, після набуття чинності Законом України «Про страхування», де страхування життя виділялось, як окрема галузь страхової діяльності. Становлення цього виду відносин продовжується і сьогодні. Страхова діяльність змінюється, удосконалюється й усе більше впливає на економіку країни, розширюється сфера страхування, з'являються і розвиваються нові його види [18].

І навіть після повномасштабного вторгнення рф на територію України ринок страхування життя продовжив свою роботу та протягом 2022р. демонструє відновлення показників своєї діяльності. Обсяги ринку страхування життя за 1 півріччя 2022 р. відновлюються: як у страхових преміях (-21% у порівнянні із початком війни (-57%), так і у страхових виплатах, де має місце вихід на обсяги аналогічного періоду попереднього року (-52% та - 65% проти +6% та +10% у страхових виплатах та виплатах викупних сум відповідно). Під час дії військового стану компанії зі страхування життя накопичують ліквідність, одночасно інвестуючи у військові облігації, рис. 1.5.

ТОП-5 страховиків життя за преміями, 6М2022

№	Страховик	Премії, тис. грн.	Темп росту, %
1	МЕТЛАЙФ	941 968	-1,30
2	ТАС	247 555	-31,23
3	УНІКА ЖИТТЯ	220 124	-12,91
4	PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	205 581	-31,22
5	ARX LIFE	136 954	-13,92
	.		

ТОП-5 страховиків життя за виплатами, 6М2022

№	Страховик	Виплати, тис. грн.	Викупна сума
1	МЕТЛАЙФ	142 929	50 401
2	ТАС	79 693	25 162
3	ARX LIFE	24 095	28
4	PZU УКРАЇНА СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ	20 708	8 514
5	УНІКА ЖИТТЯ	16 142	12 315
	.		

Рис. 1.5. Топ-5 страховиків життя на страховому ринку України

До вторгнення рф на територію України і нині проблемою, що стримує розвиток страхування життя, є надзвичайно низький рівень фінансової спроможності потенційних страхувальників та страхової культури вцілому. Більша частина населення країни вбачає необхідність у страхуванні власного життя, чи життя своїх близьких, і робить це тільки в крайньому разі, коли цього вимагає ситуація.

Деякі науковці наголошують на домінуванні банківського страхування життя (зокрема, страхування життя позичальників споживчих кредитів) у структурі страхових премій (понад 90%) [4].

Ще однією причиною низького рівня проникнення страхування в Україні є незначний рівень довіри до страхових компаній, спричинений негативним досвідом страхування у радянські часи, а також відсутністю реальних державних гарантій отримання страхових виплат у результаті банкрутства страховика або його шахрайських дій.

Дотепер на ринку страхування життя має місце недобросовісна практика агентів, яка шкодить розвитку страхової культури та підтриманню високого рівня страхування. Ще до факторів, що негативно впливають на ринок страхування життя в Україні, також слід віднести: різкі коливання валютного курсу, нестабільність політичної ситуації всередині країни, недостатній рівень капіталізації страховиків, відсутність надійних інвестиційних проектів.

РОЗДІЛ ІІ. АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

2.1. Рівень розвитку страхового сегменту фінансового ринку

Розвиток страхування в Україні починається задовго до здобуття незалежності через призму суспільно-господарської діяльності саме страхових товариств. Результати їхньої діяльності тісно пов'язані з соціально-економічною ситуацією в країні. Про це свідчить динаміка показників діяльності страховиків, що наведена у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Динаміка фінансових показників страхових компаній України

Показник	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Валові страхові премії, млн грн	35170,3	43431,8	49367,5	53001,2	45184,9
Валові страхові виплати, млн грн	8839,5	10536,8	12863,4	14338,3	14852,7
Рівень валових виплат, %	25,1	24,3	26,1	27,1	32,9
Чисті страхові премії, млн грн	26463,9	28494,4	34424,3	39586,0	40350,2
Чисті страхові виплати, млн грн	8561,0	10256,8	12432,6	14040,5	14451,9
Рівень чистих виплат, %	32,3	36,0	36,1	35,5	35,8
Сплачено на перестрахування, млн грн	12668,7	18333,6	17940,7	16713,4	8487,4
Обсяг сформованих страхових резервів, млн грн	20936,7	22864,4	26975,6	29558,8	34192,1
Активи для представлення коштів страхових резервів, млн грн	35071,9	36084,6	40666,5	44609,9	46113,6
Обсяг сплачених статутних капіталів, млн грн	12661,6	12831,3	12636,6	11066,1	9748,1

Аналіз даних функціонування страхового ринку в Україні показує, що загальна кількість страхових компаній в Україні скоротилася (рис. 2.1).

Спостерігається тенденція скорочення як СК «life», так і СК «non-life». Упродовж 2018- 2022 рр. кількість страхових компаній поступово зменшувалась, причому з 2018 р. до 2022 р. – на 81 компанію. Хоч така тенденція і є загрозливою, в кількісному аспекті щодо страхових компаній

сучасний ринок страхових послуг України повністю відповідає рівню країн ЄС. Прискорення динаміки зменшення кількості страхових компаній обумовлене станом соціально-економічного розвитку країни та підвищенням вимог до інституцій.

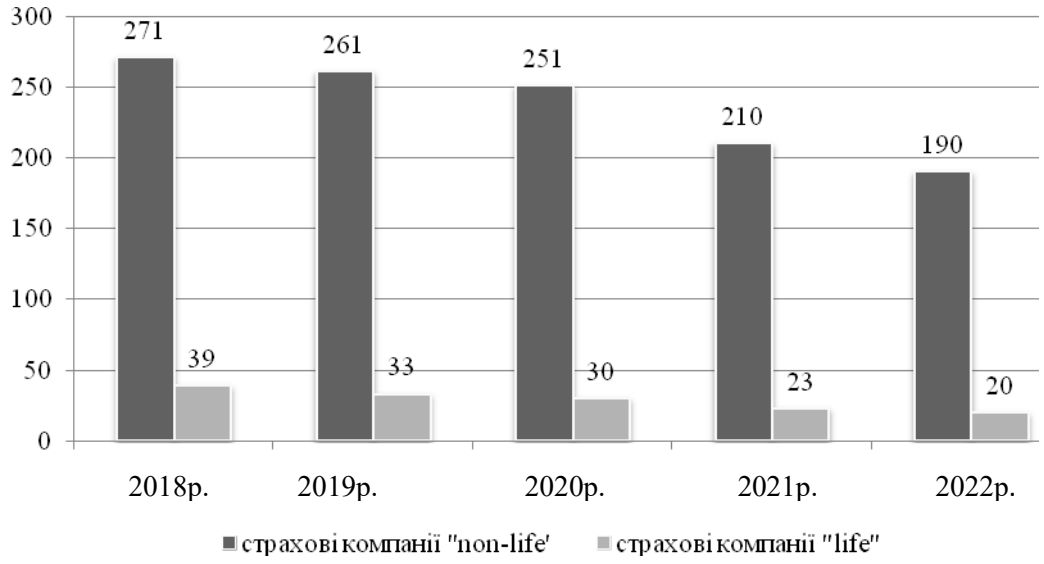

Рис. 2.1. Динаміка кількості страхових компаній

Результати динаміки укладених договорів страхування протягом досліджуваного періоду підтверджують, що не сформувалося стійких закономірностей при укладанні загальної кількості договорів страхування (рис. 2.2).

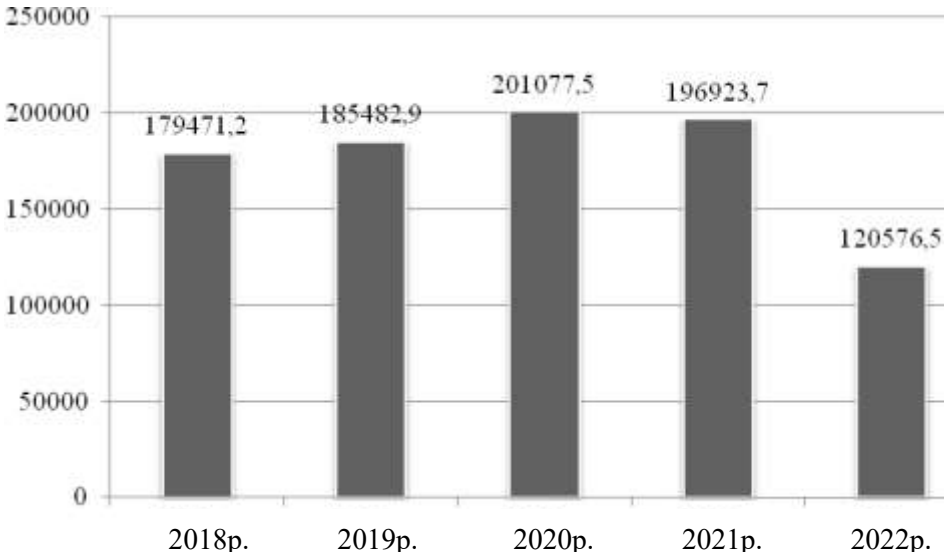

Рис. 2.2. Динаміка кількості договорів страхування

Загальна кількість укладених договорів страхування за досліджуваний період як і зростала (2018 р.-2020р. на 21606,3 одиниць) і знижувалась (2021р.-2022р. на 80501,0 одиниць).

Результати функціонування страхового ринку відображає динаміка страхових платежів і страхових виплат – основних показників діяльності страховиків, рис. 2.3.

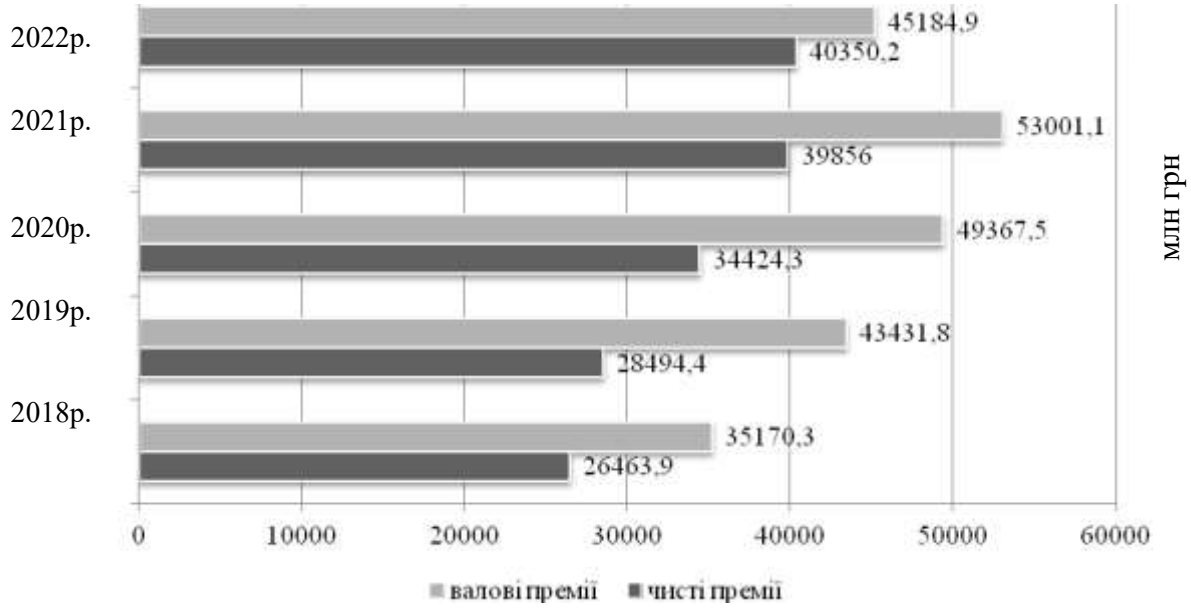

Рис. 2.3. Динаміка валових і чистих страхових премій

Обсяг валових страхових премій в 2021 р. збільшився порівняно з 2018 р. на 10014,6 млн грн. Чисті страхові премії зросли на 13886,3 млн грн порівняно з 2018 р. Тобто протягом досліджуваного періоду спостерігалася позитивна тенденція росту даних показників. Дані тенденції закономірно віддзеркалили у собі показники чистих страхових премій та чистих страхових виплат. Узагальнюючу динаміку щодо рівня валових та чистих страхових виплат демонструє рис. 2.4.

Операції вихідного перестрахування впродовж 2018–2022 рр. мали тенденцію до зростання. Однак, починаючи з 2020 р., вони зменшились на 2,1% з 18333,6 млн грн до 17940,7 млн грн за рахунок зменшення на 398,7 млн грн (11,7%) обсягів перестрахування із страховиками нерезидентами.

Впродовж 2021–2022 рр. спостерігалось значне падіння цього показника (рис. 2.5).

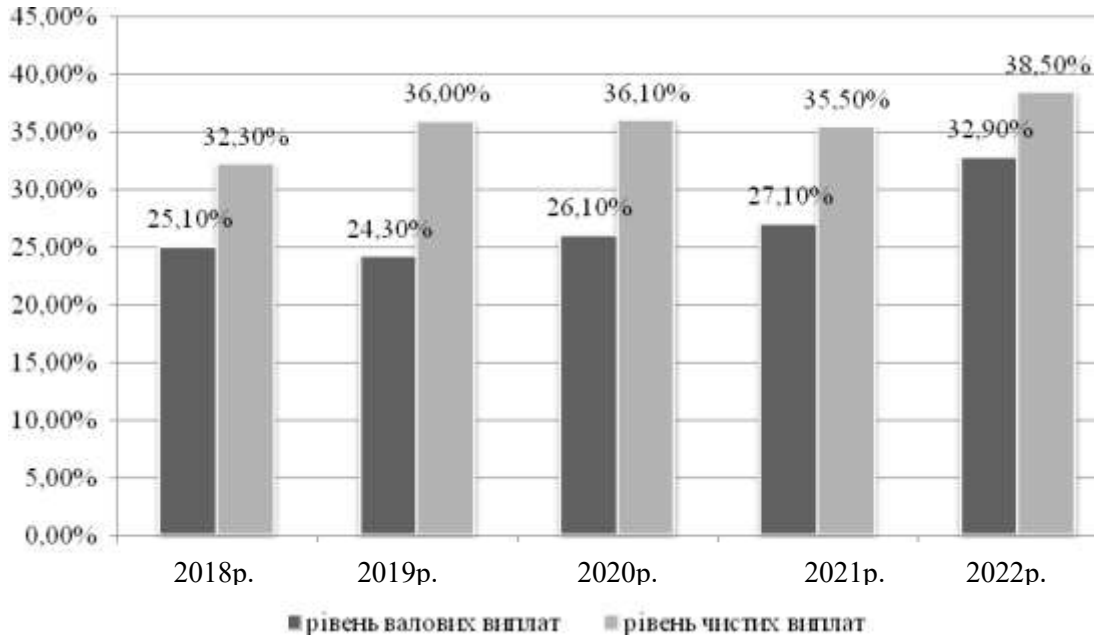

Рис. 2.4. Динаміка рівня валових та чистих виплат

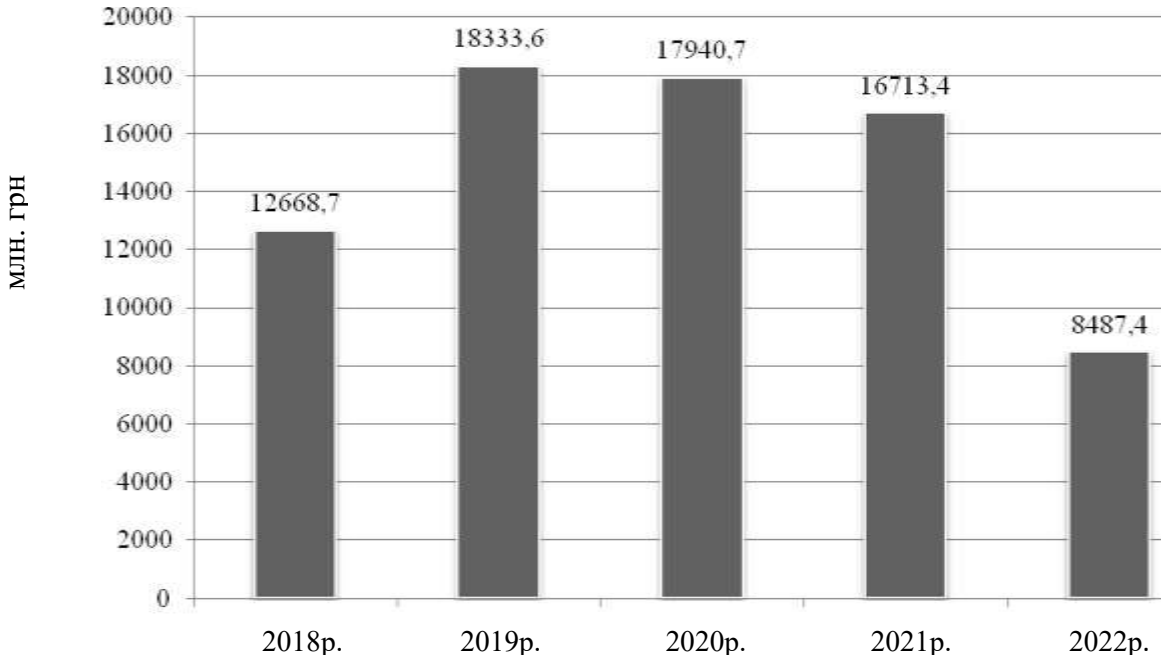

Рис. 2.5. Обсяг страхових платежів, належних перестраховикам

У 2018–2022 рр. спостерігалось щорічне зростання страхових резервів, що вказує на нагромадження коштів страховиками з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування (рис. 2.6).

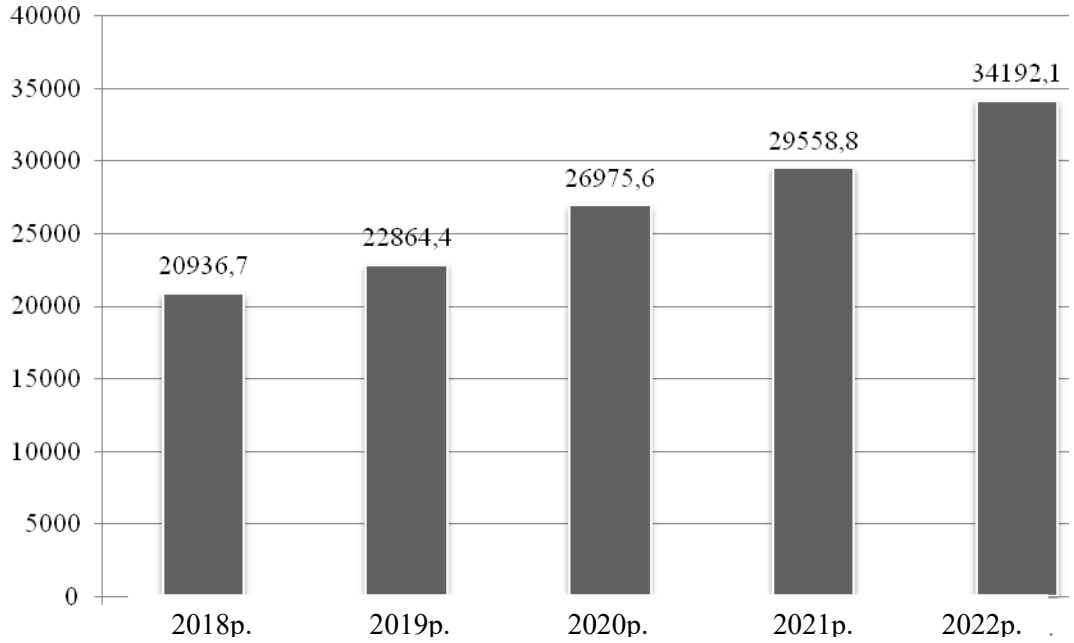

Рис.2.6. Обсяг сформованих страхових резервів

Темп приросту даного показника варіюється в межах 9–18%. У 2020 р. обсяг сформованих страхових резервів зріс на 4111,2 млн грн (18,0%) у порівнянні з аналогічною датою 2019 р., при цьому резерви зі страхування життя зросли на 945,5 млн грн (11,3%), технічні резерви – на 3165,7 млн грн (21,9%). Обсяг сформованих страхових резервів упродовж 2021–2022 рр. зріс на 15,7%. Більше інформації про фінансово-економічну ситуацію страхових компаній демонструють дані консолідованих фінансових звітів, табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Основні фінансові показники страхових компаній,тис грн

Показник	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Активи	56075597	52230145	63493287	63866000	64925000
у т.ч. оборотні активи	36618597	34559706	41479631	36222000	39367000
Власний капітал	28620887	26424618	27083916	21797000	24666000
Поточні зобов'язання	6641314	5602151	9141272	5828000	5835000
Дохід від реалізації послуг з видів страхування, інших, ніж страхування життя (зароблені страхові платежі)	18068596	21388454	25166612		30417000
Дохід від реалізації послуг зі страхування життя	2467424	3029630	4209192		3242000
Дохід від надання послуг для інших страховиків та інших послуг (виконання робіт)	36444,3	66709,5	94622,4		134000

Результат основної діяльності	52610,8	128628	-81018,4		1349000
Результат фінансових операцій	1832980	1839917	2250073		2956000
Результат іншої звичайної діяльност	-246961	-682791	-746167		96800
Результат надзвичайних подій	6484,8	37,3	-684		76000
Чистий:					
прибуток	2807280	2403892	2992244		2869000
збиток	-2118038	-2169103	-2740247		-714000

Загальна вартість активів страхових компаній з 2018 р. по 2022 р. коливалася в межах від 56075597 тис грн до 64925000 млн грн. Незначні зменшення вартості активів спостерігалися у 2019р., що є негативним, оскільки це в певній мірі може впливати на скорочення можливостей страхових компаній.

Разом з тим, частка оборотних активів у загальній вартості всіх активів за весь період не була нижчою 65%, що є позитивним з огляду на характер діяльності страхових компаній та важливості маси поточних активів у страховому бізнесі. Схожі негативні тенденції щодо динаміки активів страхових компаній має динаміка власного капіталу. Темпи падіння цього показника мали місце у 2019р. та 2021р. Негативну динаміку має і частка власного капіталу у загальній масі всіх ресурсів страхових компаній. З року в рік вона стабільно зменшується: у 2012 р. частка власного капіталу склала у 2018 р. – 57,3%, у 2019 р. – 51,0%, у 2020 р. – 50,6%, у 2021 р. – 42,7%, у 2022 р. – 32,9%.

Основою доходів страхових компаній є дохід від реалізації послуг з видів страхування, інших, ніж страхування життя; дохід від реалізації послуг зі страхування життя та дохід від надання послуг для інших страховиків та інших послуг (виконання робіт). Позитивною тенденцією є щорічне зростання кожної з цих позицій упродовж 2018–2022 рр. Виключення склало падіння доходу від реалізації послуг з видів страхування, інших, ніж страхування життя у 2022 р. Важливими показниками у діяльності страхових компаній є фінансові результати звичайної діяльності та надзвичайних подій. Незважаючи на нестійку динаміку, результати основної діяльності у

2018–2019 рр. мали позитивні значення, що вказує на перевищення величини доходів над витратами і успішне функціонування бізнесу. Однак, у 2020 р. даний показник мав від'ємне значення – 81018,4 тис. грн, що є вкрай негативним. Позитивні результати отримали страхові компанії за результатами виконання фінансових операцій (у тому числі від участі в капіталі). Однак фінансові результати від іншої звичайної діяльності та від надзвичайних подій мали негативні значення за весь період дослідження (виключення склав фінансовий результат від надзвичайних подій у 2019 р., коли показник становив +37,3 тис. грн). За даними консолідованих звітів страхові компанії України отримували і прибутки, і збитки.

Однак, якщо у 2012–2013 рр. частка збитків у загальній масі прибутків була незначною (16,1% та 27,9% відповідно), то

У 2018 р. частка збитків зросла 75,4%, у 2019 р. та 2020 р. вона перевищила 90% і склала відповідно 90,2% та 91,6%. Така скрутна ситуація може бути пояснена банкрутством банків, в яких у той період страхові компанії утримували кошти на депозитах і не змогли своєчасно відреагувати на зміни на ринку капіталів. Позитивно оцінюється позитивне значення за показником власного оборотного капіталу за кожним із аналізованих періодів. Більше того, це дало позитивну динаміку для показника маневреності власного капіталу. Така ситуація свідчить про те, що власники страхових компаній мають достатньо коштів у мобільній формі, що дає змогу вільніше маневрувати цими коштами.

Опираючись на дані регулятора ринку страхових послуг (НБУ), можна визначити, які види страхування були найбільш розвинутими у 2018–2022 рр., зважаючи на обсяг валових страхових премій та страхових виплат, що їм відповідав. Так, до таких видів страхування слід насамперед віднести автострахування (страхування наземного транспорту (крім залізничного)), середній обсяг валових страхових премій за яким упродовж досліджуваного періоду становив 4517 млн грн, а валових страхових виплат – 2048 млн грн, при чому середній обсяг валових страхових виплат від фізичних осіб склав

2631 млн грн, тоді як середній обсяг виплат для фізичних осіб склав 1177 млн грн.

У 2018–2022 рр. найрозвиненішими видами страхування також були: страхування майна, страхування фінансових ризиків, страхування від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, страхування вантажів та багажу, страхування життя, медичне страхування, страхування відповідальності перед третіми особами. За критерієм середнього обсягу валових страхових виплат найбільш розвинутими видами страхування були: медичне страхування, страхування фінансових ризиків, страхування майна, страхування життя, страхування кредитів. Окрему увагу слід приділити соціально-орієнтованому виду страхування – страхуванню життя. Його соціально-економічна роль проявляється у тому, що воно допомагає фізичній особі відчувати себе захищеною у різних життєвих ситуаціях через елемент сталого фінансування витрат у разі обставин, що обумовлюють обмеження можливостей, щодо поточного заробляння. Доречно відзначити, що в економічно розвинутих країнах сегмент ринку страхування життя займає більше половини всього страхового ринку, а сам вид страхування виконує функцію страхового захисту громадян і забезпечення високих стандартів їхньої життєдіяльності. Також за його допомогою здійснюється накопичення коштів для інвестування в економіку. Про нерозвиненість ринку страхування життя в Україні свідчить відносне значення показника валових страхових премій з цього виду страхування. Впродовж 2018–2022 рр. питома вага валових страхових премій зі страхування життя у структурі валових страхових премій з усіх видів страхування становила близько 7%. Одним із ключових показників характеристики стану і тенденцій розвитку страхового сектору є рівень страхових премій до ВВП (рис. 2.7).

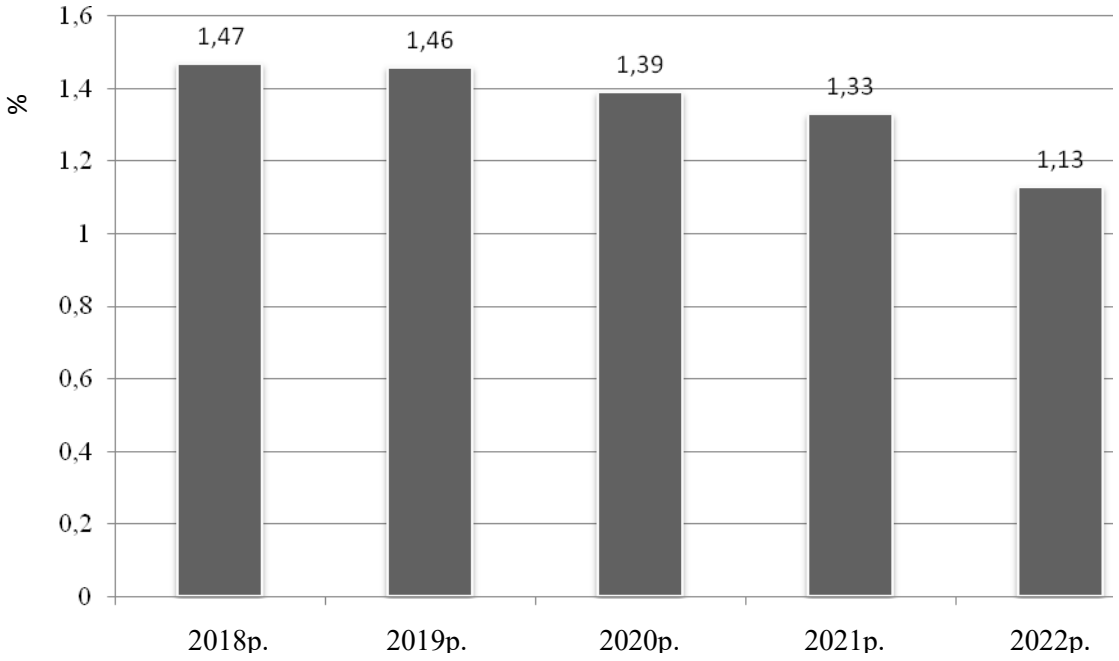

Рис. 2.7. Динаміка рівня страхових премій до ВВП в Україні

Рівень страхових премій до ВВП в Україні свідчить, що страхова діяльність займає ще дуже незначну частину у ВВП (2018 р. – 1,47%; 2022 р. – 1,13%), тоді як у європейських країнах вона становить близько 4–5% (рис. 2.8).

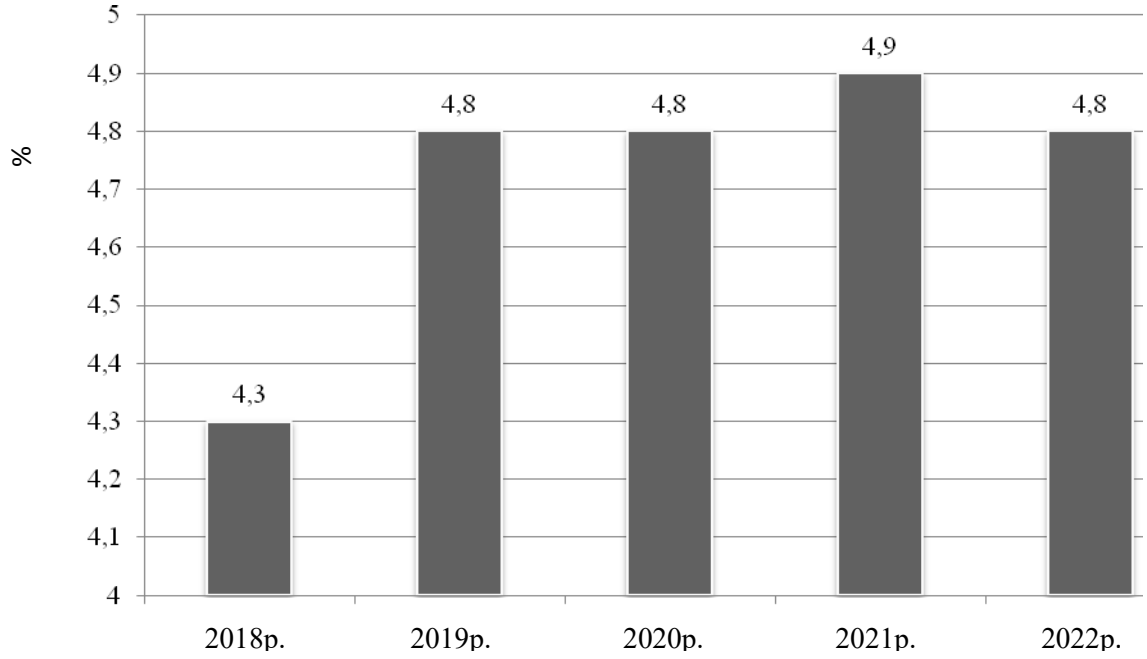

Рис. 2.8. Динаміка рівня страхових премій до ВВП в Європі, %

Така ситуація на ринку страхових послуг України вказує на недостатній рівень страхової культури й реальних доходів бізнесу й населення –

основних споживачів страхових послуг. Відтак не можна стверджувати про значну роль страхування в функціонуванні національної економіки.

Показник співвідношення страхових премій до ВВП, який ще називають рівнем проникнення страхування, знаходиться в Україні на недостатньому рівні. В 2018–2022 рр. відбувалося зниження даного показника, незважаючи на збільшення обсягів ВВП і обсягів страхових премій. Хоча, відповідно до Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 р. [11], планувалось поступове підвищення даного показника, та стан на 2021 р. демонструє його малу імовірність. Адже, навіть за найсприятливіших економічних умов рівень проникнення страхування знаходитиметься на низькому рівні, порівняно із розвинутими країнами світу, через відсутність культури страхування, недовіру до страхових компаній (кількість яких невпинно зменшується) та обмежену платоспроможність споживачів [12].

Ще одним важливим індикатором, який відображає рівень розвитку страхового сегменту фінансового ринку, є показник щільності страхування. Він визначається як співвідношення обсягу страхових премій до чисельності населення країни. Вважається, що рівень розвитку страхового сегменту фінансового ринку є достатнім і страхування є дієвим механізмом фінансування ризиків та інструментом страхового захисту в державі, якщо цей показник становить більше 140 дол. США [13]. Як видно з рис. 2.9, показник щільності страхування має невисокі значення й на кінець 2021 р. становив 1257,3 грн (близько 47 дол. США) на одну особу. Слід відмітити динамічне зростання цього показника впродовж останніх років, водночас констатувавши, що він значно відстає від зазначеного вище необхідного порогу.

В загальному найсуттєвішими проблемами, що стримують розвиток страхового сектору є: недосконаліть нормативно-правового регулювання страхового сектору; нерозвиненість сегменту страхування життя та інших видів страхування (аграрні, екологічні, катастрофічні ризики та страхування життя, кіберризики);

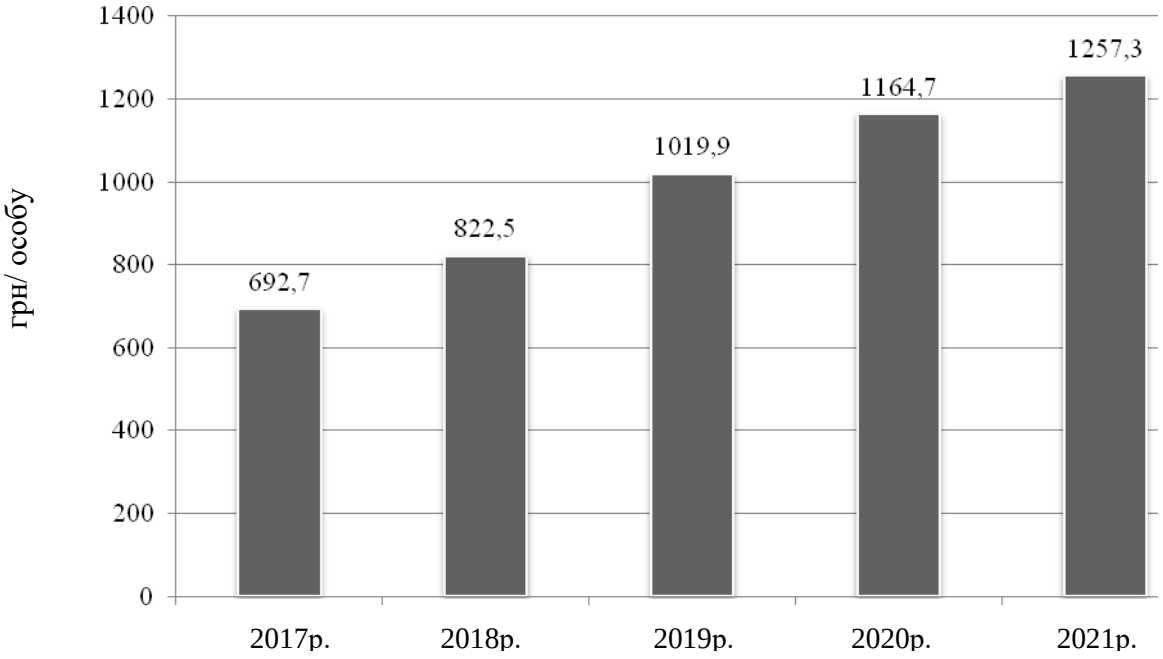

Рис. 2.9. Динаміка рівня показника щільності страхування упродовж в Україні

низька платоспроможність потенційних споживачів страхових послуг, низький рівень капіталізації страхових компаній, відсутність страхової культури, недовіра до інституту страхування; шахрайство та нехтування правами страхувальників з боку окремих страхових компаній; низька фінансова грамотність страхувальників тощо.

2.2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Страхування життя в розвинених країнах світу є важливим інструментом соціального захисту населення і могутнім джерелом інвестування національних економік. Протягом ряду років страховики України намагаються переконати керівників різних державних органів у необхідності розвитку данного виду страхування.

У 2022 р. на українському ринку страхування життя продовжувалась консолідація та укрупнення основних гравців. Ця тенденція безпосередньо

відобразилася на кількості працюючих компаній на ринку. У 2022 р. кількість лайфових страховиків з діючими ліцензіями знизилась із 20 до 13.

Попри скорочення кількості компаній на ринку, сумарний обсяг зароблених премій life-страховиків зростає на +17% рік-до-року. Зростали і суми виплат зі страхування життя. При цьому рівень виплат (відношення виплат до зібраних премій) зі страхування життя протягом двох останніх років перебуває на стабільному рівні 13%. Це суттєво менше ніж показники сектору страхування ризиків, що в середньому складають 38%;

Низький рівень виплат сприяє прибутковості компаній. За обсягом зароблених чистих страхових премій серед компаній страхування життя в Україні визначилась п’ятіка лідерів:

1. «Метлайф» – American Life Insurance Company, США;

2. СК «ТАС» – вітчизняна компанія, що входить в однойменну бізнес-групу Сергія Тігіпка;

3. «ПЗУ Україна Страхування Життя» – PZU SA, Польща;

4. «Уніка Життя» – UNIQUA Insurance Group, Австрія;

5. «АСКА-Життя» – найстаріша українська приватна компанія у сфері life-страхування.

Слідом за ними закріпилися австрійська «Граве-Україна Страхування Життя» (Grazer Wechselseitige Versicherung Aktiengesellschaft), канадська «Аркс Лайф» (Fairfax Financial Holdings), вітчизняні «Арсенал Лайф» та «Форте Лайф». Замикає десятку «Грінвуд Лайф Іншуранс» (СК «ГЛІ») — компанія, що пов’язана з американським фінансово-інвестиційним холдингом Green Globe Enterprises INC.

Суттєва частка ринку лайфового страхування наразі контролюється західними фінансовими групами. Це й не дивно, адже у них є належний рівень підтримки з боку бенефіціарів і кращий доступ до джерел залучення інвестиційного та позикового капіталу. Саме він і потрібен для розширення клієнтської бази та забезпечення безперебійності виплат.

Значна кількість компаній з вітчизняним капіталом була змушена покинути ринок з огляду на високу конкуренцію і слабкість бізнес-моделей. Одні вийшли цивілізовано з виплатою клієнтам наявних боргів. Інші – зі скандалами та тягарем невиконаних зобов'язань.

Задля визначення рівня конкуренції на ринку страхування життя проаналізуємо індекс Герфіндаля – Гіршмана.

Таблиця 2.3

Показник Герфіндаля-Гіршмана

Вид страхування	2018р.	2019р.	2020р.	2021р.	2022р.
Страхування «Life»	1222,15	1042,55	982,98	1079,59	1417,52

Показники Герфіндаля – Гіршмана засвідчують, що в досліджуваний період ринок страхування життя характеризувався середньою концентрацією на ринку. Найвищого значення показник набув 2022 р. і становив 1417,52. 2020 р. значення показника найнижче – 982,98, тобто, на ринку страхування була невисока конкуренція. Отже, ринок страхування життя зосереджений лише серед ТОП-10 страхових компаній.

Наразі страхування життя в Україні працює практично так само, як і до війни. Страховики продовжують укладати нові угоди, обслуговувати діючих клієнтів та здійснювати виплати. Жодна з провідних life-компаній не пішла з українського ринку. Ніхто з них не скористався можливістю, передбаченою у страхових договорах, і не відмовився від своїх зобов'язань через дію форс-мажорних обставин. Звичайно, за цим стоїть велетенська робота всіх учасників ринку – страхових компаній, брокерів та незалежних фінансових посередників, регулятора, банків, що виступають партнерами страховиків, багатьох установ і тисяч людей.

Понад третина від обсягу усіх виплат припала на випадки дожиття клієнтів до певного віку, у т. ч. на виплати за пенсійними аннуїтетними програмами. За іншими страховими подіями сплачено майже 94 млн грн.

Здебільшого це виплати через нещасні випадки, випадки критичних захворювань, необхідність хірургічних втручань та госпіталізації клієнтів. У війну люди хворіють і травмуються – на жаль, не рідше, ніж у мирний час. На травми під час війни припадало 44% від загального числа страхових випадків, на ситуації лікування у стінах лікарень та хірургічні операції прийшлася майже чверть від кількості усіх оплачених страхових подій.

Страхові виплати отримують як клієнти, що залишилися в Україні, так і ті, хто вимушено виїхав за кордон. Адже в угодах зі страхування життя територією покриття ризиків зазвичай є цілий світ – за виключенням регіонів, що підпадають під певні санкції. У life-страхуванні сам факт війни, перебування застрахованої людини в зоні військового конфлікту або необхідність тимчасової релокації до іншої держави не є причиною для відмови у виплаті.

Водночас, подія зазвичай не може бути визнана страховою, якщо вона відбулася безпосередньо або опосередковано внаслідок військових дій. Такими є правила більшості стандартних договорів страхування життя. Та попри всі формальні правила, страховики намагаються індивідуально розглянути кожну ситуацію. На жаль, протягом війни багато випадків, коли клієнти втрачають здоров'я та гинуть саме через воєнні ризики. Це люди в Харкові, Маріуполі, Херсонській області, на Київщині. За буквою договору, такі ситуації переважно є виключенням і не мають покриватися страховиком.

Ринок life-страхування потерпає від війни, але продовжує жити і працювати. Наразі план-мінімум для ринку страхування життя звучить дуже просто – зберегти клієнтів та партнерів. Це спільна мета усього бізнесу в Украмїні.

Розглянемо градацію страхових компаній відповідно до валових страхових премій за 2020–2022 рр. за даними порталу «Форіншурер страхування» згідно з методикою, що пропонують Л. В. Временко і К. І.

Деркач. Усі компанії за сумою отриманих валових страхових премій розмежовано на 4 групи:

1) більше 100 млн грн – великі;

2) 50–100 млн грн – середні;

3) менше 50 млн грн – малі;

4) інші (компанії, які не надають дані «Форіншурер страхування»), рис. 2.10.

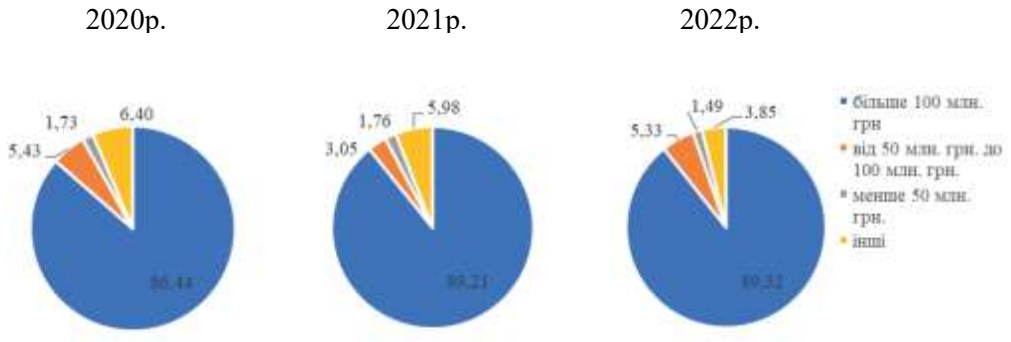

Рис. 2.10. Розподіл страхових компаній зі страхування життя в Україні за обсягами зібраних страхових премій, %

Страховики життя нарощували інвестиційні доходи впродовж усього 2022 року. Останній квартал лише підтвердив цю тенденцію, таблиця 2.1, рис. 2.11.

Таблиця 2.4

Динаміка премій у розрізі видів страхування , 2022р.

Показник	Премії, млн грн	Виплати, млн грн
КАСКО	10601	4979
Медичне страхування	9369	4056
ОСЦПВ та Зелена карта	8674	4146
Життя	5873	783
Майно та вогневі ризики	4861	2306
Фінансові ризики	2014	245
Відповідальність	1931	236
Вантажі та багаж	1522	236
Від нещасних випадків	1209	147
Інше	1739	332

За результатами роботи в 2022р. страховики життя залишилися прибутковими на противагу ризиковим страховикам, які були збиткмовими.

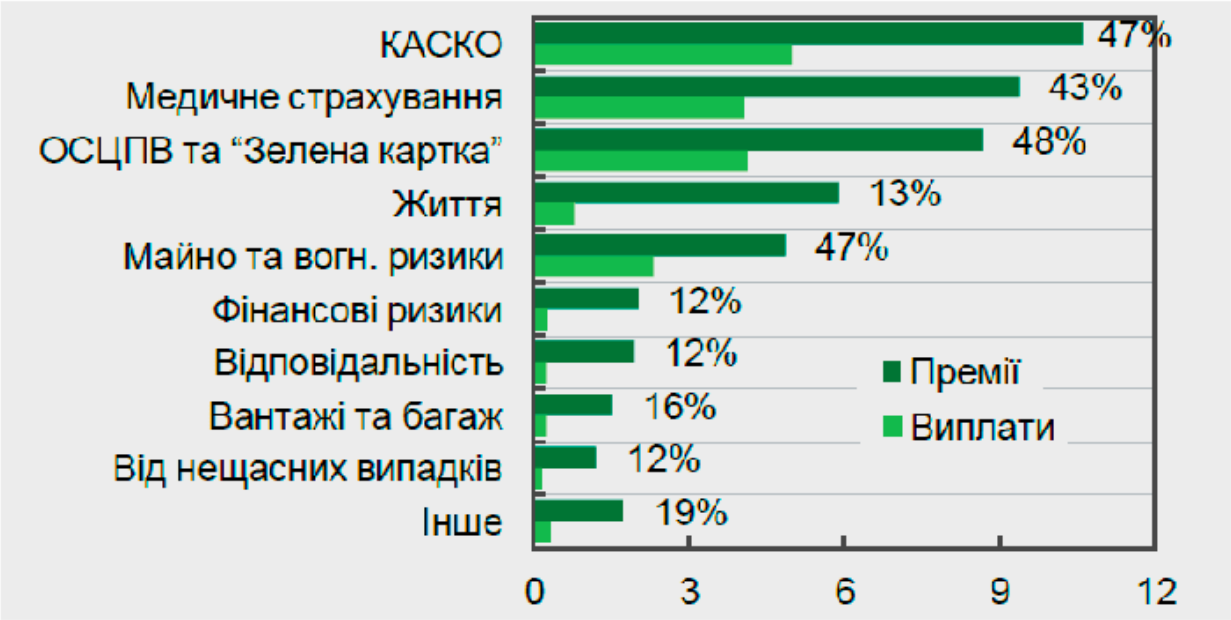

Рис. 2.11. Страхові премії та виплати за найпоширенішими видами страхування, 2022р., млрд. грн

На погіршення рентабельності страховиків, що відзвітували, вплинуло збільшення видаткової частини діяльності, зокрема аквізиційних та інших адміністративних витрат.

Отже, позитивні зрушення у сфері страхування життя залежать не лише від зазначених заходів, а й від економічної та політичної ситуації, яка склалася в Україні на сьогодні. Страхування життя є одним з найбільш перспективних напрямів страхового ринку, воно має стати потужним механізмом розвитку вітчизняної економіки.

РОЗДІЛ ІІІ. ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Страхування життя як одна з відокремлених галузей ринку страхування здатна впливати на формування та функціонування фінансового сектору та на розвиток економіки. В усьому світі компанії страхування життя відіграють важливу роль у діяльності фінансового ринку, сприяють розвитку економічних процесів та є одни ми з найбільш ефективних його учасників, які формують істотну частку фінансових ресурсів, впливають на інвестиційний клімат, розвиток виробництва і добробут населення. Це випливає з самої природи послуг страхування життя, які, з одного боку, підвищують рівень со ціальної захищеності населення та є альтернативою вирішення пенсійного забезпечення, з іншого – страховики акумулюють тимчасово вільні кошти для подальшого їх інвестування, тобто виконують функції щодо мобілізації, переміщення та ефективного інвестування ресурсів [28, 29].

Зокрема послуги страхування життя відіграють важливу роль у розвитку ринкової економіки шляхом:

1. Надання соціального захисту для застрахованих осіб на випадки втрати працездатності, втрати годуваль ника, сирітства.

2. Фінансової підтримки в разі хвороб та несчасних випадків, що сприяє скороченню часу на відновлення активної трудової діяльності.

3. Створення звички довгострокового фінансового планування та збільшення заощаджень населення шля хом накопичувальних програм.

4. Оптимізації індивідуальних фінансових планів та інвестицій.

На основі проведенного дослідження виділено ключові стримуючі фактори розвитку ринку страхування життя в Україні та згруповано їх у розрізі внутрішнього та зовнішнього бізнес-середовища страховика (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Стримуючі фактори розвитку ринку страхування життя в Україні

Враховуючи вищевикладене, пріоритетними напрямами розвитку вітчизняного ринку страхування життя зовнішнього бізнес-середовища є:

– розробка та прийняття стратегії розвитку ринку страхування життя;

– забезпечення необхідної законодавчої бази та створення Фонду гарантування страхових виплат за договорами страхування життя;

– вдосконалення податкового законодавства щодо споживачів даного виду страхових послуг;

– удосконалення механізму формування та системи розміщення страхових резервів;

– забезпечення високого фахового рівня підготовки кадрового потенціалу для роботи у сфері страхування життя;

– широке інформування та популяризація убезпечення життя населення.

Пріоритетні напрями розвитку вітчизняного ринку страхування життя в Україні в розрізі внутрішнього бізнес-середовища полягають у такому:

– впровадження нових страхових продуктів;

– активізація роботи з корпоративного страхування життя;

– використання сучасних маркетингових технологій у процесі реалізації пакетів довгострокового страхового захисту;

– цільове інвестування в накопичувальному страхуванні життя;

– ефективне управління резервами зі страхування життя з урахуванням ризиковості використання та оцінки якості активів;

– розширення та підвищення ефективності діяльності представницької мережі страховиків;

– використання мікрострахування.

У будь-якому сучасному суспільстві існує і розвивається страхування життя. У розвинених країнах воно є невід'ємною частиною суспільства. Цивільним законодавством до об'єктів цивільних прав віднесено нематеріальні блага, що включають життя і здоров'я, що належать громадянам від народження або в силу закону, невідчужувані і непередавані іншим способом. Однак законодавчого закріплення такого виду особистого страхування на сьогоднішній день в нашій країні не існує. Але на практиці страхові компанії в розроблюваних ними ж правила страхування закріплюють поняття страхування життя.

Страхування життя дає можливість накопичити кошти при настанні визначених у договорі подій. Розглянемо світову практику щодо використовуваних видів страхування. У Європі ринок накопичувального страхування є найбільш популярним. Так, приблизно 2/3 обсягу всіх договорів страхування припадає саме на накопичувальне страхування життя. Частка цього виду страхування настільки висока завдяки ролі інструмента

нагромадження. Частка премій зі страхування життя складає 58% в загальній страховій премії по всьому світу, в США страхування життя займає 51%, в Євросоюзі - 61% ринку.

Така велика різниця свідчить про значний потенціал розвитку страхування життя в Україні. Для більш точного розкриття поняття «страхування життя» потрібно дослідити практику ряду зарубіжних законодавчих актів. Наприклад, Страховий кодекс Франції (Code des Assurances) закріплює такі випадки страхування життя, як страхування на випадок смерті або на дожиття застрахованої особи до певного терміну, передбаченого договором. Крім того, в ст. 121-6 цього ж кодексу зазначено наявність страхового інтересу як можливості укладення договору страхування [33].

Ще одним яскравим прикладом є закон Китаю про страхування, який набрав чинності в 1995 р, який визначає договір страхування життя як договір, в якому об'єктом страхування є життя і тіло людини, а в ст. 12 закріплює страховий інтерес страхувальника щодо об'єкта страхування. У разі якщо страхувальник такого інтересу щодо об'єкта страхування немає, договір страхування вважається недійсним [36].

Одним з поширених видів страхування в Швейцарії, є ануїтетне страхування. Страховий ануїтет - це договір страхування, згідно умов якого страхувальник одноразово або в розстрочку вносить страхової компанії зі страхування життя певну суму грошей, а потім протягом кількох років або довічно отримує регулярний дохід. Тобто страхова компанія, по суті, бере на себе зобов'язання утримувати людину, яка купила ануїтет, протягом всього його життя. Наприклад, якщо житель Швейцарії до виходу на пенсію зібрав певні кошти в накопичувальному пенсійному фонді, то він отримає пенсію в обсязі цих коштів, з урахуванням інфляції. Існує ризик, що він «переживе» свої накопичення. Але він може до моменту виходу на пенсію забрати накопичені кошти з пенсійного фонду і перевести їх в компанію зі

страхування життя і купити на них ануїтет, після чого він буде отримувати пенсію (ренту) протягом всього життя.

Крім того, в зв'язку з тим, що ануїтет - це довгостроковий продукт, зазвичай до 20 років і більше, кошти, сплачені страхувальником, інвестуються, тому крім безпосередньо частини від внесеної ним суми, страхувальник регулярно отримує ще й певний інвестиційний дохід.

Таким чином, в Швейцарії страховий ануїтет - це своєрідна форма страхового внеску, що приносить застрахованій особі фіксований довічний дохід, який на відміну від відсотків за звичайними вкладами не обкладається податком. А крім зазначеної фінансової вигоди, істотним плюсом є і те, що страхові компанії не зобов'язані надавати інформацію про ануїтет своїх клієнтів ні податковим службам Швейцарії, ні аналогічним відомствам інших країн.

У Швейцарії всі тонкощі страхової справи чітко трактуються основним законодавством країни. Відповідно до швейцарського законодавства страхові поліси, включаючи ануїтети, знаходяться поза домагань кредиторів. Вони недоторканні і в разі банкрутства клієнта, навіть якщо він громадянин іноземної держави.

Про участь українських страхових компаній в міжнародних страхових відносинах свідчить збільшення обсягів операцій з нерезидентами, використання сучасних інформаційних і фінансових технологій, перехід на міжнародні стандарти аудиту та бухгалтерської звітності. Діяльність в Україні провідних міжнародних страхових груп і фінансових інвесторів також є важливим свідченням поступової інтеграції страхового ринку України в світову систему страхового бізнесу.

Потенціал розвитку цього ринку на сучасному етапі є задіяний досить мало. Страхування життя може отримати серйозний імпульс для свого розвитку за умови вдосконалення законодавчої та нормативної бази, а також формування стимулів для страхувальників.

Страховий ринок України в даний час перебуває на стадії початкового розвитку. Свідченням цього є те, що страхова галузь забезпечує перерозподіл всього лише близько 3% валового внутрішнього продукту (результат діяльності більш ніж 400 страхових компаній, з яких 75 компаній по страхування життя), в той час як в розвинених країнах рівень цього показника становить від 8-15%. Економічна криза стала потужним поштовхом, який прискорив процес «дозрівання» українського ринку страхування і, як результат, більш вузької спеціалізації страхових компаній - в умовах, що склалися він швидше перейде на більш високий щабель якості. Одним з найважливіших питань розвитку ринку є забезпечення достатньою кількістю кваліфікованих працівників. Нині в галузі страхування зайнято менше 1% працездатного населення [35]. Тому доцільно створити систему спеціальної підготовки і сертифікації фахівців зі страхування, а також підвищення рівня їх кваліфікації.

Подальшого розвитку вимагає актуарна діяльність та створення системи підготовки і сертифікації актуаріїв. Однак відставання в розвитку страхування життя досить швидко зникне, якщо економіка країни буде розвиватися без потрясінь і криз, а споживачам будуть запропоновані цікаві продукти зі страхування життя з можливістю отримувати більш високого доходу за рахунок вкладення накопичених резервів в різні інвестиційні інструменти.

В даний час страхування життя є одним з перспективних і швидкозростаючих сегментів ринку страхування. Саме на розвиток даного сегмента і закріплення в ньому спрямовані зусилля більшості іноземних компаній, що виходять на український ринок.

Отже, галузь страхування життя в європейських країнах є основним компонентом економіки завдяки сумам зібраних премій, масштабам інвестицій, а найважливіше, вагомій соціальній та економічній ролі, яку вона відіграє, покриваючи особисті та бізнес ризики. Для України становлення та розвиток ринку страхування життя є важливою умовою економічного

розвитку. Компанії страхування життя шляхом акумуляції вільних грошових коштів та їх інвестування в економіку стануть потужним джерелом внутрішніх інвестицій. Накопичувальні програми здатні вирішити питання пенсійного та соціального забезпечення, що зменшить напругу в суспільстві.

ВИСНОВКИ

Сьогодні ринок страхових послуг в Україні перебуває на етапі поступової інтеграції у відповідний світовий простір. Тому, питання сучасного розвитку ринку страхування життя та пошук напрямів його вдосконалення потребує поглибленого вивчення.

Функціонування сектору страхування життя показало, що велика кількість страхових компаній на ринку не означає його ефективність. Навпаки, в останні роки спостерігається значне зменшення кількості страхових компаній, але разом із збільшенням основних показників діяльності страхових life компаній (валові страхові премії, чисті страхові премії, страхові резерви, загальні активи страховиків).

В кваліфікаційній роботі визначено основні проблеми, які нині негативно впливають на функціонування страхового ринку в Україні: повномасштабне вторгнення росії на територію України, відсутність політичної та економічної стабільності, сталого зростання виробництва, неплатоспроможність населення, слабкі зовнішньоекономічні зв'язки України у сфері страхування з розвинутими країнами; недосконала нормативно правова база, високий рівень інфляції, корупції, низькій рівень довіри споживачів до страхових компаній; політична ситуація у країні, всесвітня пандемія та, викликана нею, криза.

Серед основних напрямів сприяння розвитку ринку страхових послуг в Україні виділено:

• стабілізація фінансового становища всіх суб’єктів економіки шляхом підтримки вітчизняного бізнесу;

• підвищення рівня життя та доходів населення;

• вивід із ринку нестійких і ненадійних страхових компаній (саме для цього і був введений закон про «спліт»);

• активізація ролі держави у підтримці конкурентного середовища на ринку страхових послуг;

• модернізація галузевої структури та інфраструктури ринку страхових послуг України відповідно до світових вимог;

• поширення серед громадян думки про те, що страхування життя та майна є обов’язковим.

Вцілому підвищення ефективності функціонування страхового ринку залежить від ролі держави в цій сфері та її активної участі. Завдання держави полягає у введенні цілеспрямованої державної політики у цій галузі, підвищенні обізнаності населення про важливість страхування та забезпеченні конкурентоспроможності на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александров В. Т., Бандурка О. М., Ворона О. І. та ін/ Страхова справа. Підручник. Книга 1. Київ: Науково-видавниче підприємство "АВТ", 2003. 640 с.

2. Базилевич В.Д. Страховий ринок України. К.: Знання, 2008. 417с.

3. Базилевич В.Д., Базилевич К.С. Страхова справа. К.: Знання, 2003. 215с.

4. Борисова В.А. Страхування життя як інструмент підвищення рівня життя населення. Економіка і менеджмент культури. 2016. № 2. С. 31–38.

5. Виникнення та розвиток страхування. Білоцерківський національний аграрний університет. URL : https://studfile.net/preview/4267464/page:2/. (дата звернення 04.10.2023р.)

6. Вовчак О. Д. Страхування. Навчальний посібник. Львів: "Новий Світ-2000", 2006. 480 с.

7. Водолазька О. А. Розвиток страхового ринку у контексті ефективності процесу андеррайтингу. *Економічний аналіз*. 2015. №22. С. 25-30.

8. Волосович С. Технологічні інновації на страховому ринку. *Вісник КНТЕУ*. № 5. 2018. URL:://visnik.knute.edu.ua/files/2018/05/11.pdf. 71 (дата звернення 10.09.2023р.)

9. Временко Л. В., Деркач К. І. Сучасні тенденції розвитку конкуренції та монополізації на вітчизняному страховому ринку. Бізнес Інформ. 2019. № 3. С. 358–364.

10. Говорушко Т.А., Стецюк В.М. Страхування: навч. посіб. / за ред. Т.А. Говорушко. К.: Львів: «Магнолія 2006», 2014. 328 с.

11. Гутко М. Страховий ринок України: стан, проблеми розвитку та шляхи їх вирішення. *Економіка. Фінанси. Право*. 2006. № 7. С.24-30.

12. Данильчук С. П. Формування та розвиток страхового ринку України. 2017. С. 124.

13. Декрет Кабінету Міністрів України «Про страхування» 1993. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47-93#Text. (дата звернення 01.12.2022р.)

14. Державна служба статистики України: Офіційний сайт. URL: http://www.ukrstat.gov.ua. (дата звернення 13.12.2022р.)

15. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення функцій із державного регулювання ринків фінансових послуг" 2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/79-20#Text. (дата звернення 01.12.2022р.)

16. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» 2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-14#Text. (дата звернення 24.0.2023р.)

17. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування» від 10.04.2008 р. 2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357-16#Text. Forbes Україна. Податкові виклики для страховиків. 2015. URL:: http://forbes.ua/ua/opinions/1387361-podatkovivikliki-dlya-strahovikiv. (дата звернення 18.12.2022р.)

18. Закон України «Про страхування» 1996. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр#Text. (дата звернення 14.12.2022р.)

19. Клапків Л. М., Клапків Ю. М., Свірський В. С. Консолідація банківського та страхового бізнесу: теоретико-методологічні домінанти та тенденції розвитку : монографія. Івано-Франківськ : Видавець Кушнір Г. М., 2019. 183 с.

20. Клименко О. В. Методологія оцінювання стану і концентрації ринку страхування при його державному регулюванні. Вісник НАДУ. Серія «Державне управління». 2020. № 3. С. 36–42.

21. Лондар С. Л. Фінанси: навчальний посібник. Вінниця: Нова Книга, 2009. 280с.

22. Мачуський В.В. Правові основи страхування: Навч. Посіб. К.: КНЕУ, 2003. С. 6-25.

23. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформаціїї URL: https://nkrzi.gov.ua. (дата звернення 26.12.2022р.)

24. Незалежний рейтинг страхових компаній URL: https://forinsurer.com/rating (дата звернення 01.08.2023р.)

25. Офіційний сайт Моторно-транспортного бюро України. URL: http://www.mtsbu.ua/ua/ (дата звернення 04.08.2023р.)

26. Офіційний сайт Національно банку України URL: https://bank.gov.ua (дата звернення 22.09.2023р.)

27. Офіційний сайт Нацкомфінпослуг URL: http://www.nfp.gov.ua. (дата звернення 01.07.2023р.)

28. Приступа Л. А., Смалюк Т. І., Совяк І. Е. Страхування життя: сучасні тенденції та перспективи розвитку в Україні. *Причорноморські економічні студії.* 2016. Вип. 7. С. 230-234.

29. Стасюк Н.Р., Терещенко Ж.С. Новітні елементи роботи страхового ринку. Збірник студентських наукових праць Уманського національного університету садівництва. Факультет економіки і підприємництва / Редкол.: О.О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань: 2022. С. 162-164.

30. Статистика страхового ринку України. Фориншурер страхування URL: http:// https://forinsurer.com/stat (дата звернення 17.09.2023р.)

31. Стецюк Т. І. Сутність страхування життя: значення, функції, ризики. *Наука й економіка*. 2015. Вип. 1. С. 154-160.

32. Уляніч Ю. В., Прокопчук О. Т., Мальований М.І. Інформаційні технології в інноваційній діяльності страхового ринку України. *Зб. наук. праць Уманського нац. ун-ту садівництва*. 2020, вип. 96. Ч. 2. С. 103–115.

33. Уляніч Ю.В. Стан концентрації та монополізації страхового бізнесу України. Соціально-економічні засади формування економічної системи України / За ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський», 2022. С. 81-88.

34. Фесенко Н. В., Яремченко Л. М. Стан та перспективи функціонування страхового ринку України в умовах глобалізації. *Економіка та держава*. 2019. № 8. С. 28-34.

35. Фролова С. М. Управління фінансовою безпекою економічних суб'єктів. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів економічних і юридичних спеціальностей усіх форм навчання. Суми, 2015. 334 с.

36. Цуркан І. М. Розвиток ринку страхування життя в контексті забезпечення соціального захисту населення України. *Економічний простір.* 2017. № 123. С. 127-143.

37. Шумелда Я.П. Страхування. Навч. Посіб. К.:Бізон, 2017 384 с.

38. Cummins D., Cragg M. and Fonseka J. (2018), "The Social and Economic Contribution of the Life Insurance Industry", The Brattle Group, Inc, no.1, pp. 8–19.

39. Grundl H., Dong M. and Gal J. (2016), "The evolution of insurer portfolio investment strategies for long term investing", Global Insurance Market Trends, vol. 2016, pp. 4–10.

40. Insurance Europe (2019), "InsuranceData" URL: https://www.insurranceeurope.eu KPMG (2016), "Ubezpieczenia w zasiegu reki — czy aplikacje mobilne otworza nowe mozliwosci przed ubezpieczycielami w Polsce?"]. URL: https://home.kpmg/pl (дата звернення 01.04.2023р.)

41. Life and non-life insurance penetration in selected countries and territories worldwide in 2020. Statista.. 2020. URL: https://www.statista.com/statistics/381174/insurance-penetration-inselected-countries-worldwide/. (дата звернення 23.06.2023р.)

42. Olena Prokopchuk, Olena Nepochatenko, Mykhailo Malyovany, Yuliya Ulyanich and Yuriy Bilan (2022). Trends in the functioning of the Ukrainian insurance services market. *Insurance Markets and Companies, 13*(1), 47-65.

43. Prokopchuk, O., Tulush, L., Ulyanych, Yu. & Melnyk, K. Information Systems and Technologies in the Insurance Protection of Agricultural Sector of Economy. Proceedings of the 35th International Business Information Management Association Conference (IBIMA). Education Excellence and Innovation Management: A 2025 Vision to Sustain Economic Development during Global Challenges. 1-2 April. 2020. Seville, Spain. 2052-2060.

44. Staib D., Tschekassin O. and Puttaiah M. (2019), "Sigma No 3/2019: World insurance & the great pivot east countries", Swiss Re, July 2019 URL: https://www.swissre.com (дата звернення 11.09.2023р.)

45. This is InsurTech’s moment. Will insurers seize the opportunity? PWC. 2020.: URL: https:// www.pwc.com/us/en/industries/fi- nancial-services/library/insurtechinnovation.html. (дата звернення 01.10.2023р.)

46. Уланич Ю.В., Іванюк М.І., Гонтар О.Л. Потенціал розвитку страхування життя в Україні. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2023р. Умань :УНУС. 2023. С.98-100.